

José A. Cortés-Vázquez

UNIVERSIDADE DA CORUÑA

Professor a la Facultade de Socioloxía de la Universidade da Coruña. Doctor en Antropologia per la Universidad Pablo de Olavide, ha treballat sobre diferents aspectes de les relacions humanoambientals en els àmbits dels espais protegits, la renaturalització i el canvi climàtic.

DOI: 10.57645/10.8080.06.10

Cal defensar allò natural: conflictes ontològics i governamentalitats múltiples en la creació dels espais naturals protegits

Introducció¹

A la sortida del centre de visitants de Las Amoladeras, al Parc Natural Cabo de Gata-Níjar, hi ha un cartell amb la frase: «El més natural és conservar el que és nostre. Col·labora-hi». Està fet de pedra i rajoles ocre, en un intent de mimetitzar-lo amb l'entorn desèrtic en el qual ens trobem. Envoltat de mates i arbustos, s'alça en un paratge sense cases ni altres edificacions, només travessat per una llarga carretera que s'estén fins a l'horitzó i que connecta una

entrada del parc amb la cruïlla des d'on es pot anar, d'una banda, cap a les platges de San Miguel, i de l'altra, cap a la zona d'hivernacles de Ruescas. Podria semblar que el cartell simplement anima els conductors a no llençar escombraries ni restes des de la finestra dels seus vehicles perquè es troben en un parc natural. Res més lluny de la realitat.

Aquest cartell, comissionat per la direcció del parc natural i engalanat amb el seu logotip, condensa i participa d'un conflicte que enfronta des de fa dècades, amb períodes de més o menys virulència, diferents col·lectius socials: agricultors de regadiu, agricultors de

1

Aquest treball s'ha desenvolupat en el marc del projecte de recerca «Antropologia de la conservació. Una aproximació comparativa a les genealogies i el desenvolupament dels parcs naturals a Espanya» (PID2019-106291RB-I00/AEI10.13039/501100011033), finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació i el Programa FEDER.

Cartell a prop del centre de visitants del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar. FONT: J. A. CORTÉS (2015).

Paraules clau: espais protegits, natura, ontologia, ecologia, governamentalitat

Palabras clave: espacios protegidos, naturaleza, ontología, ecología, gubernamentalidad

Key-words: protected spaces, nature, ontology, ecology, governmentality

secà, ramaders, propietaris de terres, pescadors, treballadors i propietaris d'establiments turístics o de restauració, nous residents neorurals, turistes, col·lectius ecologistes, agents i gestors del parc, entre d'altres. Els arguments, les raons i els interessos de tots ells són múltiples: aixecar hivernacles per treure més rendibilitat a la terra, enderrocar finques per poder conrear blat de moro o civada d'esporgada, instal·lar un refugi per protegir les embarcacions dels temporals, prohibir la construcció de noves urbanitzacions per preservar el darrer racó de costa mediterrània sense edificar, restringir l'accés a finques per protegir poblacions singulars de plantes i animals (Cortés-Vázquez, 2012). No obstant això, l'essència d'aquestes tensions rau en quelcom que va més enllà d'un conflicte d'interessos. Tal com el cartell ens indica, estem davant del que, en paraules de Blaser (2013), podríem anomenar un «conflicte ontològic».

La idea de conflicte ontològic deriva de la qüestió de l'ontologia política Leach et al. (2005). En el seu sentit antropològic més proper a l'objecte d'aquest article, és una perspectiva d'anàlisi que emergeix de l'encreuament entre el gir èmic de la dècada de 1980 i l'ebullició de l'ecologia política i els *Science and Technology Studies* (STS) de la dècada de 1990. Planteja la necessitat d'entendre els conflictes ambientals no com a meres disputes entre diferents maneres relatives d'entendre una realitat que existeix de forma objectiva i que precedeix qualsevol

procés de significació. Al contrari, partint de la idea de *plurivers* d'Escobar (2016), suscita que aquests conflictes es produeixen per allò que «realment existeix». Traduït al context concret del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar, el conflicte per allò que realment existeix té a veure amb l'existència o no d'allò que és natural. L'anàlisi d'aquests conflictes ontològics passaria, per tant, per entendre que la designació d'un espai natural protegit no suposa simplement la resignificació d'un espai vist en una altra època com a agrícola, forestal o pesquer, en un espai vist ara com a natural. Més aviat suposa la «producció de natura», la creació de tota una nova realitat ontològica «realment existent» i la seva defensa subseqüent.

Detall del jardí botànic del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar. FONT: J. A. CORTÉS (2015).

Aquest article explora el caràcter productiu del poder en els espais naturals protegits i com les polítiques de conservació creen noves natures a partir de pràctiques de govern diverses, a les quals em referiré com a governamentalitats ambientals (*environmentalities*) múltiples. Això ens aproxima a les tensions en espais protegits com la disputa entre ontologies diferents i diverses que lluiten per existir. Aquest tipus d'anàlisi, incipient fins avui dia, l'anomenarem genealogia de l'ontologia natural o anàlisi d'ontologia política postestructuralista.

Este artículo explora el carácter productivo del poder en los espacios naturales protegidos y cómo las políticas de conservación crean nuevas naturalezas en base a prácticas de gobierno diversas, a las que me referiré por gubernamentalidades ambientales (environmentalities) múltiples. Esto nos lleva a aproximarnos a las tensiones en espacios protegidos como la disputa entre ontologías distintas y diversas que luchan por existir. A este tipo de análisis, incipiente hasta la fecha, lo denominaremos genealogía de la ontología natural o análisis de ontología política postestructuralista.

This article explores the productive character of power in protected natural spaces and how conservation policies create new natures based on diverse governance practices, which I will refer to as multiple environmental governmentalities (*environmentalities*). This perspective leads us to approach the tensions in protected spaces as the dispute between different and diverse ontologies that struggle to exist. We will call this type of analysis, incipient to date, a genealogy of natural ontology or an analysis of poststructuralist political ontology.

El meu propòsit en aquest article, però, no se centra a analitzar les contraposicions ontològiques subjacents als conflictes sorgits en aquest parc natural, estenent-lo idealment als conflictes sorgits en altres espais naturals protegits, per tal de comparar processos paral·lels, però diversos. D'això, d'altra banda, i potser sense fer servir exactament aquest marc conceptual, però tampoc sense allunyar-se'n gaire, hi ha una llarga llista de treballs en antropologia de la conservació (Beltran i Santamarina, 2016; Vicente et al., 2022). Aquest article persegueix quelcom diferent: incentivar que s'analitzi aquest tipus de conflicte ontològic des de la seva genealogia, des de l'estudi del seu procés de formació i emergència. Per aconseguir-ho, la clau està en posar el focus en els múltiples règims de governamentalitat ambiental que es van mobilitzar i es mobilitzen en la creació dels parcs.

El motiu d'aquesta proposta és el meu convenciment que és així com podem conèixer millor com es produeixen i com s'han

produït aquestes noves ontologies naturals que, tal com indica el cartell de Cabo de Gata, cal defensar dels atacs i de les amenaces derivades de la seva irrupció, explotació, urbanització o canvi d'ús. A nivell teòric, el que plantejo és una forma de diàleg entre la qüestió de l'ontologia política i la teoria postestructuralista del poder que trobem en el treball de Michel Foucault i les seves aplicacions relativament recents en el camp ambiental. El resultat serà establir les bases teòriques que permetin revelar les diferents operacions i pràctiques de govern que es posen en marxa per produir una nova realitat ontològica natural en el context territorial dels espais protegits. En altres paraules, el que espero aconseguir amb aquest article és fer els primers passos cap a l'elaboració d'una genealogia d'aquestes ontologies naturals que, almenys en el cas de l'Estat espanyol, han anat apareixent en les darreres quatre dècades: una mena d'anàlisi que encaixaria dins d'un àmbit nou que podríem anomenar «ontologia política postestructuralista».

Detall del jardí botànic, del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar. FONT: J. A. CORTÉS (2015).

Detall del jardí botànic del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar. FONT: J. A. CORTÉS (2015).

El poder en/dels espais naturals protegits

L'anàlisi antropològica de l'activació i l'expansió d'àrees protegides en les darreres dècades del segle xx i principis del XXI ha prestat una gran atenció als conflictes que es generen amb col·lectius locals. Tal com argumenten Beltran i Santamarina (2016), es tracta sobretot d'etnografies d'aquelles persones sobre les quals s'imposa la política de conservació, els canvis en les seves maneres de viure, discursos i percepcions del medi, usos de la terra, els aiguamolls, els rius i el mar, noves activitats econòmiques, etc. Fins no fa gaire ha començat a prestar-se atenció també a les figures de protecció en si mateixes, és a dir, a la seva gestió quotidiana i als processos de creació dels organismes encarregats de la política conservacionista (Cortés-Vázquez i Beltran, 2018; Kiik, 2018; Vicente et al., 2022). Això ha fet que la qüestió del poder, com a eix que articula i determina el procés de declaració i posada en marxa d'un espai natural protegit, requereixi encara, segons la meua opinió, més elaboració teòrica.

La meua hipòtesi de partida és que, fins ara, l'antropologia de la conservació ha posat èmfasi especialment en una manera concreta d'exercir el poder: la coercitiva. Els parcs es descriuen i es perceben, d'aquesta manera, com una imposició governamental que tradueix territorialment una praxi cultural en què la natura s'entén com un domini separat de l'àmbit social, modern, urbà, civilitzat. Aquesta manera d'exercir el poder, si bé és present en tots els espais naturals protegits i ha estat dominant durant gran part de la història de la conservació a nivell mundial des dels seus inicis en el segle XIX, no és l'única, tal com veurem més endavant amb un exemple concret. Centrar-nos excessivament en aquesta manera d'exercir el poder, a costa de les altres, suposa de fet una limitació teòrica, ja que deixa de banda una de les característiques del poder més ressaltada en el treball de Foucault: el seu caràcter productiu, més que coercitiu (Carpenter, 2020; Li, 2007).

Centrar-nos en aquest aspecte productiu del poder suposa mirar la declaració d'un espai

protegit no només com la seva resignificació a partir de nous discursos que el naturalitzen, sinó com la producció d'una nova geografia de la natura: una nova realitat ontològica que es crea amb la mobilització d'un entramat de noves pràctiques de govern, per frenar l'expansió de noves ontologies modernes derivades d'activitats extractives i de la modernització agrària, urbana, pesquera o forestal, i que fa desaparèixer al seu torn ontologies preexistents. El més important: aquest caràcter productiu del poder no pot assignar-se a una sola pràctica de govern, sinó a la convergència de diverses pràctiques a través de les quals l'Estat -entès aquí com a administració pública autonòmica, que és qui té les competències en matèria d'espais naturals protegits a l'Estat espanyol- ha estat capaç d'exercir el seu poder històricament. Falta fer, en resum, no una genealogia del govern en els espais naturals protegits -que com que Vicente et al., 2022 i altres ja han posat en marxa-, sinó una genealogia de les pràctiques de govern: dels procediments i dels propòsits de control i producció de la natura activats en les darreres quatre dècades.

Foucault i el medi ambient

Com és ben sabut, Foucault no va centrar les seves recerques en qüestions mediambientals (vegeu Darier, 1999). No obstant això, en les darreres dècades s'han anat explorant diversos

aspectes de la seva obra per intentar entendre millor la manera en què els subjectes humans es relacionen amb el medi. Una de les aplicacions més prolífiques té a veure amb la idea de governamentalitat (*gouvernementalité* o «art de governar»), que Foucault (1991) usava per descriure l'exercici de «conduir la conducta» de la població d'acord amb els objectius de diverses autoritats governamentals (Lemke 2016; Rose et al., 2006). La noció foucaultiana de governamentalitat ha ofert una via, molt concorreguda, d'anàlisi de les interseccions entre natura, poder i societat (Carpenter, 2020; Li, 2007; Rutherford, 2007), ja fos en relació amb la qüestió de la governança ambiental, amb l'entrada de l'agenda de la sostenibilitat a la primera dècada del 1990 del segle xx (Luke, 1995), o vinculant-la al gir participatiu de la conservació de principis de la dècada del segle xxi (Agrawal, 2005). En tots els casos, la idea de governamentalitat ambiental (o *environmentality*, la seva versió en anglès més recognoscible) ha estat entesa com una mena de «panòptic verd» (Fletcher i Cortés-Vázquez, 2020; Rutherford, 2007).

Tanmateix, aquesta manera panòptica connecta amb una sola forma de poder, tal com ho analitzava Foucault (1977): el poder disciplinari. Aquesta manera restringida d'entendre la governamentalitat, molt estesa en la literatura postestructuralista, canvia

Mapa d'ús públic del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar. FONT: J.A. CORTÉS (2015).

Zona d'acampada del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar. FONT: J. A. CORTÉS (2015).

amb la publicació de les classes impartides en el Collège de France, en les quals Foucault (2007, 2008) amplia el contingut del terme per descriure no una, sinó múltiples formes de governamentalitat que, afirma, «se superposen, es recolzen unes en les altres, es desafien i lluiten entre si» (2008, 313), en diferents contextos i institucions. És a dir: «L'art de governar segons la veritat, l'art de governar segons la racionalitat de l'Estat sobirà, i l'art de governar segons la racionalitat dels agents econòmics, i més generalment segons la racionalitat dels mateixos governats» (2008, 313).

En un exercici d'elaboració teòrica, Fletcher (2010, 2017) incorpora aquestes estratègies governamentals múltiples a l'àmbit ambiental, amb la qual cosa amplia el focus cap a les governamentalitats ambientals múltiples, i les defineix com sobiranes, disciplinàries, neoliberals i de la veritat, i dona lloc a una línia de treball bastant fructífera orientada a identificar diverses formes superposades d'exercir el poder en contextos de conserva-

ció arreu del món (Fletcher, 2017; Fletcher i Cortés-Vázquez, 2020). Gràcies a aquest marc, i sempre tenint en compte que el potencial del treball de Foucault rau especialment en l'anàlisi de qui governa i no de qui és governat (Cepek, 2011; Cortés-Vázquez i Ruiz-Ballesteros, 2018; Rutherford 2007), podem indagar d'una manera més detallada en els processos de declaració i construcció d'àrees protegides. A continuació, apliquem aquest model al cas concret del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar, i ho aprofitem de passada per oferir una explicació més detallada d'allò que diferencia una estratègia governamental d'una altra.

Governamentalitats ambientals múltiples en un espai desèrtic

El Parc Natural Cabo de Gata-Níjar es declara inicialment el 1987. La seva creació culmina anys de protestes i demandes per part de grups ecologistes locals, que feia temps que denunciaven les amenaces que planaven sobre una de les poques zones costaneres no urbanitzades del sud-est de la península Ibèrica, on s'es-

tava projectant una nova carretera litoral que havia de connectar les diferents pedanies del parc i s'estaven requalificant moltes parcel·les agrícoles per a ús urbà. Les dècades de 1960 i 1970 havien vist que tot el litoral mediterrani espanyol esdevenia el tresor més cobejat per la poderosa indústria de la construcció, afavorida pel *desarrollismo* turístic impulsat per la dictadura franquista. Semblava que els ports esportius, els hotels i els camps de golf finalment també arribarien a aquest indret. A través de protestes i altres estratègies, el Grupo Ecologista Mediterráneo, com a subjecte polític que va liderar el procés de resistència, va aconseguir pressionar amb èxit la nounada administració autonòmica andalusa perquè protegís aquest territori. Tal com analitzem en altres publicacions, aquest procés coincideix amb un moment històric clau. Andalusia, igual que altres regions, havia obtingut l'estatus autonòmic només uns anys abans (1981), i va rebre el mandat constitucional de legislar i regular en matèria ambiental. La designació de més d'un milió d'hectàrees d'àrees protegides (el 12 % de tot el territori andalús) estava en marxa i Cabo de Gata era part d'aquest pla (Martínez et al., 2023).

La declaració inicial de Cabo de Gata va seguir els estàndards d'un model de conservació vertical sobre la base del model clàssic de tanques i multes (Adams, 2004). Segons la teoria de Fletcher (2017), aquest règim governamental de control i coerció se sustenta sobre un exercici del poder d'estil sobirà, que havia estat dominant en la història de la conservació des del segle XIX; el més popularment conegut com a model de conservació fortaleza. Només es va adaptar lleugerament al tipus de paisatges altament antropitzats de l'Europa mediterrània. Un pla de zonificació d'ús del sòl, aprovat el 1994, va dividir el territori en àrees ben conservades (naturals), mitjanament ben conservades (seminaturals) i poc conservades (no naturals) (Cortés-Vázquez, 2014). Les restriccions d'ús variaven segons aquesta classificació territorial, des de més estrictes (on quasi no es permetien usos humans) a menys estrictes (on es permetien certes

formes d'agricultura i pesca, però no activitats extractives o intenses, ni desenvolupaments urbanístics). La capacitat normativa requeria en l'administració ambiental, que es dividia en tres nivells jeràrquics: local (l'oficina del parc, on es prenen les decisions tècniques), provincial (la Delegació Provincial de Medi Ambient, on es prenen les decisions polítiques) i regional (la Conselleria de Medi Ambient², on es coordinaven les decisions polítiques i tècniques). En tot aquest procés inicial, no es va mantenir cap participació ni diàleg amb les comunitats locals i les autoritats municipals. Aquesta mateixa imposició vertical de polítiques de conservació es va replicar arreu d'Andalusia (Martínez et al., 2023).

Biòlegs i enginyers forestals van ocupar tots els càrrecs en aquesta nova administració ambiental. Es va construir una oficina del parc a Rodalquilar, el cor de Cabo de Gata. Es van aixecar pals per marcar els límits de les terres protegides i les zones marítimes acotades en el pla d'ordenació del parc. Els agents de Medi Ambient van començar a patricular l'àrea, i multaven i advertien aquells propietaris de terres i pescadors que no complien les noves restriccions. Però la idea no era realment establir un model de conservació fortaleza. Aquest model ja existia en els parcs nacionals. Els parcs naturals, com el de Cabo de Gata, tenien una finalitat i un esperit més flexibles (González, 1993). En els seus inicis, era només una manera de mostrar força temporalment contra l'agenda desenvolupista que intentava enfrontar i revertir les mesures de conservació. Això va generar moltes tensions, no només amb actors poderosos com ara empreses constructores, grans terratinents i autoritats locals, sinó també amb les comunitats locals, on moltes famílies encara treballaven en l'agricultura a petita escala i la pesca costanera (Cortés-Vázquez, 2012). Tot i que el parc tenia una Junta Rectora que feia d'eina de participació, en què hi havia representats diferents membres de la comunitat local, les seves decisions no eren vinculants i, per tant, no van millorar la sensació d'imposició externa i de privació de

2

El nom de la Delegació Provincial i la Conselleria canvia al llarg dels anys, segons variïn les configuracions del govern autonòmic. Per evitar confusions, fem servir el sobrenom amb què hi solen fer referència, tant tècnics i funcionaris de l'administració, com població local.

Viver de Rodalquilar del Parc Natural Cabo de Gata-Níjar. FONT: J. A. CORTÉS (2015).

drets que va comportar la declaració de l'àrea protegida.

Poc després de la seva creació, des de l'administració ambiental es va començar a explorar una agenda més participativa. Turnhout et al. (2015) descriuen aquest tipus de «participació» com el reconeixement de la necessitat de distribuir els beneficis de la conservació entre els i les habitants locals, i propietaris de la terra. També era una estratègia per recuperar la legitimitat política, ja que els conflictes creixents en els parcs feien que l'administració regional es mostrés cada vegada més reticent en la seva aposta per la conservació. Va començar a incentivar-se el desenvolupament del turisme de natura, amb la creació d'una xarxa de camins públics i cartells informatius, miradors i punts d'informació, un centre de visitants, un càmping públic i diversos centres d'educació ambiental (un jardí botànic, un centre

geològic i altres instal·lacions per acollir esdeveniments científics). Es van impulsar diferents programes que oferien activitats gratuïtes i visites guiades per a escoles i visitants, i formaven empreses i persones que treballaven o pretenien treballar en el sector de l'educació ambiental. Fins i tot, es va construir un centre de teletreball, amb desenes d'ordinadors i connexió a Internet -quan això encara era gairebé inexistent a les zones rurals-, amb la qual cosa es buscava atreure i/o retenir la població jove. Es van produir, imprimir i distribuir mapes, guies, documentals i més material d'informació, en molts casos de manera gratuïta.

L'administració regional també va crear la «Marca Parc Natural», una estratègia de comercialització de productes i serveis vinculats a aquestes àrees protegides. Com una forma de capital simbòlic, la marca havia de diferenciar aquests productes i serveis

perquè poguessin competir amb aquells altres procedents d'àrees sense restriccions de conservació. El mateix tipus d'objectiu va impulsar la creació d'un Pla de desenvolupament sostenible que, igual que a Cabo de Gata, va coordinar en cada parc natural d'Andalusia els esforços per dinamitzar les economies locals a través d'un procés de presa de decisions que va involucrar experts i comunitats locals. Anys més tard, l'Administració regional va fer el mateix amb la inclusió d'aquest i altres parcs a la Carta Europea de Turisme Sostenible.

A través de totes aquestes iniciatives, programes i infraestructures, a la dècada de 1990 i principis del 2000, l'administració ambiental va impulsar allò que es pot entendre com a estratègies de governamentalitat disciplinària -que condueixen la conducta-, així com neoliberals -que actuen a través d'incentius econòmics-. Les estratègies disciplinàries, com les que sustenten els programes d'educació ambiental i s'executen en espais disciplinaris com ara jardins botànics, punts d'informació i centres d'interpretació, intenten explicar el valor natural d'aquestes àrees i inculcar, així com construir, un nou subjecte proconservació que assumeixi el seu paper actiu en la protecció d'aquest espai no només des del discurs, sinó també des de la praxi mateixa que separa els cossos de la natura per tal de veure-la com un objecte separat que cal conservar. Les estratègies neoliberals també pretenen involucrar les comunitats locals en la conservació mitjançant la creació d'uns espais d'excepció en els parcs naturals, on les lleis de mercat entren en suspens en alterar-se mitjançant subsidis i intervencions que afavoreixen els productes generats en els parcs davant dels produïts fora dels parcs.

Queda al marge del marc conceptual de Fletcher (2017) una altra estratègia governamental també activada en aquest parc natural: la governamentalitat biopolítica. S'activen diferents programes de restauració ecològica adreçats a ecosistemes degradats i espècies amenaçades. El jardí botànic i,

en especial, el viver de plantes, van ser les dues infraestructures dedicades a aquesta finalitat. També es creen quadrilles de neteja i manteniment, que condicionen zones d'ús públic i retiren abocaments de runa o restes de l'antiga activitat minera. Són diferents accions d'una estratègia que toca més de prop la idea literal de «producció de natura».

En termes quantitius, aquest període d'inversions governamentals en infraestructura, pressupostos i personal es va a perllongar fins entrat el segle XXI. Tot i que la popularitat del parc entre els habitants locals no es va tornar més positiva, amb aquestes iniciatives es va aconseguir atraure un nombre creixent de visitants d'àrees urbanes, i es va assolir un consens ampli entre aquest públic al voltant de la necessitat de declarar i invertir en àrees protegides. Cabo de Gata va esdevenir, d'aquesta manera, un referent de la conservació a Andalusia: un dels primers parcs creats, un dels pocs amb un pla d'ordenació basat en una diagnosi ambiental pròpia, i un dels més famosos per al gran públic. Es culminava així la producció governamental d'un espai natural. I en aquest procés, l'exercici de la coerció (el poder sobirà), a través de regulacions i sancions, només hi havia jugat en part. El paper disciplinari de punts d'informació, centres de visitants, guies, publicacions, senders, mapes i altres cartells també havia estat crucial. Com ho havia estat, de la mateixa manera, en una estratègia clarament alineada amb la governamentalitat ambiental neoliberal, el conjunt d'incentius econòmics sobre la base de subvencions, marques o cessió d'espais públics, promoció de plans de desenvolupament sostenible i inclusió a la Carta Europea de Turisme Sostenible. Finalment, les estratègies biopolítiques d'intervenció sobre els ecosistemes del parc i el paper que hi havien jugat el planter o les brigades de manteniment culminaven la producció d'una nova natura: una natura que era del comú i no dels propietaris privats del parc. Una natura que, com indicava el cartell a l'entrada de l'àrea protegida, era natural defensar-la davant d'altres natures o d'altres no-natures.

De l'ecologia a l'ontologia política postestructuralista i les governamentalitats ambientals múltiples

La importància de l'obra de Foucault per al desenvolupament dels estudis ambientals és una mostra de com les teories postestructuralistes han estat un pilar fonamental d'aquest camp, almenys des de la dècada de 1990. Això és especialment visible dins el camp ampli de l'ecologia política, entesa com a conglomerat de disciplines -incloent-hi l'antropologia social- que intenten desentranyar les forces polítiques que treballen en el canvi ambiental i les condicions ecològiques, la gestió i la transformació ambiental, l'accés i el control dels recursos, els drets sobre la terra, i l'ètica de la tecnologia i el desenvolupament (Moore, 1996; Robbins, 2004).

El naixement de l'ecologia política a la dècada de 1970, com a alternativa a l'ecologia «apolítica» darwiniana i malthusiana (Blaikie i Brookfield, 1987; Bryant, 1992), s'emmarca en la necessitat d'integrar les pràctiques d'ús del sòl a l'economia política local-global i una politització creixent del medi ambient (Peet i Watts, 1996), així com de comprendre el paper de l'Estat i les relacions socials dins de les quals s'entrellacen els diferents usos de la terra i els canvis ambientals resultants (Muldavin, 1996). Tal com assenyala Robbins (2004), no es pot discutir que una forma de materialisme és subjacent en gran part de l'ecologia política, fins i tot si la majoria dels treballs no s'identifiquen com a marxistes o materialistes. En aquest sentit, cap explicació del canvi ambiental no sol donar-se per completa sense una atenció seriosa a qui es beneficia dels canvis en el control dels recursos.

No obstant això, des de la dècada de 1990, l'èmfasi excessiu en les qüestions econòmiques a costa de les polítiques ha estat criticat per alguns autors (Peet i Watts, 1996; Peluso, 1992), que reivindiquen «més política» en l'ecologia política. És just en aquest context en què podem emmar-

car el sorgiment de l'anomenada ecologia política postestructuralista, com a crida a un aprofundiment en l'estudi de com es produeix i com es coneix històricament la natura (Escobar, 1996). Partint de les teories de Foucault sobre coneixement o poder, institucions i règims de veritat, i sobre la seva teoria de la construcció de discursos, les preocupacions postestructuralistes no són una mera teoria lingüística dels discursos ambientals, sinó una teoria social de la producció de la realitat social que inclou l'anàlisi de les representacions -com, per exemple, les representacions ambientals- en tant que fets socials (Escobar, 1996).

Precisament va ser mentre aprofundíem en aquesta línia que vam arribar al que aquí plantejo com a ontologia política postestructuralista. L'anàlisi breu sobre el cas de Cabo de Gata ens fa pensar ja no només en el conflicte ontològic que és subjacent a la creació d'aquest espai protegit, sinó en la seva gènesi, en com arriba a passar, en com es generen noves ontologies naturals que generen reacció i contradicció amb altres ontologies passades, possibles o futures. Es tracta, per tant, del desenvolupament d'una teoria sobre la producció ontològica, la qual cosa ens porta inevitablement -almenys en el context i l'àmbit que ens ocupa- a una anàlisi de diferents pràctiques governamentals orientades, explícitament o implícitament, a la producció de noves realitats: una nova geografia de la natura creada a través de l'exercici d'un poder que és alhora sobirà, disciplinari, neoliberal i biopolític. ■

BIBLIOGRAFIA

- Adams, W. M.** (2004). *Against extinction: the story of conservation*. Londres: Earthscan.
- Agrawal, A.** (2005). *Environmentalism. Technologies of government and the making of subjects*. Durham: Duke University Press.
- Beltran, O.; Santamarina, B.** (2016). «Antropología de la Conservación en España. Balance y perspectivas». *Revista de Antropología Social*, 25 (1), 85-109.
- Blaikie, P.; Brookfield, H.** (1987). *Land Degradation and Society*. Londres i Nova York: Methuen.
- Blaser, M.** (2013). «Ontological Conflicts and the Stories of Peoples in Spite of Europe. Toward a Conversation on Political Ontology». *Current Anthropology*, 54 (5), 547-568.
- Bryant, R. L.** (1992). «Political Ecology. An emerging research agenda in Third-World studies». *Political Geography*, 11 (1), 12-36.
- Carpenter, C.** (2020). *Power in conservation. Environmental anthropology beyond political ecology*. Londres i Nova York: Routledge.
- Ceppek, M.** (2011). «Foucault in the forest: questioning environmentalism in Amazonia». *American Ethnologist*, 38 (3), 501-515.
- Cortés-Vázquez, J. A.** (2012). *Naturalezas en conflicto. Conservación ambiental y enfrentamiento social en el Parque Natural Cabo de Gata-Níjar*. València: Germania i AVA.
- Cortés-Vázquez, J. A.** (2014). «Protected areas, conservation stakeholders and the naturalization of southern Europe». *Forum for Development Studies*, 41 (2), 183-205.
- Cortés-Vázquez, J. A.; Beltran, O.** (ed.) (2018). *Repensar la conservación: Naturaleza, mercado y sociedad civil*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Cortés-Vázquez, J. A.; Ruiz-Ballesteros, E.** (2018). «Practising nature: A phenomenological rethinking of environmentalism in natural protected areas in Ecuador and Spain». *Conservation and Society*, 16 (3), 232-242.
- Darier, E.** (1999). «Foucault and the environment». Dins: E. Darier (ed.), *Discourses of the Environment* (p. 1-33). Malden: Blackwell.
- Escobar, A.** (1996). «Constructing nature. Elements for a poststructural political ecology». Dins: Peet, R.; Watts, M. (ed.), *Liberation ecologies: Environment, development, social movements* (p. 46-68). Londres i Nova York: Routledge.
- Escobar, A.** (2016). «Sentipensar con la Tierra: Las Luchas Territoriales y la Dimensión Ontológica de las Epistemologías del Sur». *AIBR*, 11 (1), 11-32.
- Fletcher, R.** (2010). «Neoliberal environmentalism: towards a post-structuralist political ecology of the conservation debate». *Conservation and Society*, 8 (3), 171-181.
- Fletcher, R.** (2017). «Environmentalism unbound: Multiple governmentalities in environmental politics». *Geoforum*, 85, 311-315.
- Fletcher, R.; Cortés-Vázquez, J. A.** (2020). «Beyond the green panopticon: New directions in research exploring environmental governmentality». *Environment and Planning E*, 3 (2), 289-299.
- Foucault, M.** (1977 [1995]). *Discipline and punish. The birth of the prison*. Nova York: Vintage.
- Foucault, M.** (1991). «Governmentality». Dins: G. Burchell; C. Gordon; P. Miller (ed.) *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, p. 87-104.
- Foucault, M.** (2007). *Security, Territory, Population*. Nova York: Palgrave Macmillan.
- Foucault, M.** (2008). *The birth of biopolitics*. Londres i Nova York: Palgrave MacMillan.
- González, I.** (coord.) (1993). *Parques naturales andaluces: Conservación y cultura*. Sevilla: Junta de Andalucía.
- Kiik, L.** (2018). «Conservationland: Toward the anthropology of professionals in global nature conservation». *Critique of Anthropology*, 39 (4), 391-419.
- Leach, M.; Scoones, I.; Wynne, B.** (2005). *Science and citizens: globalization and the challenge of engagement*. Londres: Zed.
- Lemke, T.** (2016). *Foucault, Governmentality and Critique*. Nova York: Routledge.
- Li, T. M.** (2007). *The will to improve: Governmentality, development, and the practice of politics*. Durham: Duke University Press.
- Luke, T. W.** (1995). «On environmentalism: Geo-power and eco-knowledge in the discourses of contemporary environmentalism». *Cultural Critique*, 31, p. 57-81.
- Martínez, E.; Coca, A.; Escalera, J.; Florido, D.; Cruzada, S.; Cardones, F.; Cortés-Vázquez, J. A.** (2023). «Lo natural es político. Las áreas protegidas y la construcción del medio ambiente como objeto de gobierno en Andalucía (1978-1989)». *Investigaciones Regionales*, 55, 39-55.
- Moore, D. S.** (1996). «Marxism, Culture, and Political Ecology. Environmental Struggles in Zimbabwe's Eastern Highlands». Dins: Peet, R.; Watts, M. (ed.), *Liberation ecologies: Environment, development, social movements* (p. 125-147). Londres i Nova York: Routledge.
- Muldavin, J. S. S.** (1996). «The political ecology of agrarian reform in China. The case of Heilongjiang Province». Dins: Peet, R.; Watts, M. (ed.), *Liberation ecologies: Environment, development, social movements* (p. 227-259). Londres i Nova York: Routledge.
- Peet, R.; Watts, M.** (1996). «Liberation Ecology. Development, sustainability, and environment in an age of market triumphalism». Dins: Peet, R.; Watts, M. (ed.), *Liberation ecologies: Environment, development, social movements* (p. 1-45). Londres i Nova York: Routledge.
- Peluso, N. L.** (1992). *Rich forests, Poor people. Reduce control and resistance in Java*. Berkeley i Los Angeles: University of California Press.
- Robbins, P.** (2004). *Political Ecology*. Malden, Oxford i Victoria: Blackwell.
- Rose, N.; O'Malley, P.; Valverde, M.** (2006). «Governmentality». *Annual Review of Law and Social Science*, 2, p. 83-104.
- Rutherford, S.** (2007). «Green governmentality: insights and opportunities in the study of nature's rule». *Progress in Human Geography*, 31 (3), 291-307.
- Turnhout, E.; Behagel, B.; Ferranti, F.; Beunen, R.** (2015). «The construction of legitimacy in European nature policy: expertise and participation in the service of cost-effectiveness». *Environmental Politics*, 24 (3), 461-480.
- Vicente, T.; Sierra, S.; Calero, Á.; Santamarina, B.** (coord.) (2022). *Antropología pública de la conservación. Gestión y gobernanza en áreas protegidas*. València: Universitat de València.